

УДК 929
DOI: 10.46493/2663-2675.31(5).2021.74-81

Ірина Матяш*

*Інститут історії України НАН України
01001, вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, Україна*

Інна Старовойтенко

*Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського
01001, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, Україна*

Ганна Чикаленко-Келлер: перша українська жінка-дипломат – учасниця міжнародного форуму

Анотація. У статті вперше відображена дипломатична діяльність Ганни Чикаленко-Келлер (1884–1964) – жінки з європейською освітою, перекладача, публіциста, учасниці міжнародного жіночого руху, популяризатора інформації про Україну на багатьох європейських і світових форумах 1920–1930-х рр. Досліджено три етапи життя Ганни Чикаленко-Келлер – український, закордонний та емігрантський. Відзначено визначальну роль родини Чикаленків і вчителів Ганни у становленні її світоглядних переконань й активної життєвої позиції. Наголошено на тому, що отримана у різних навчальних закладах блискуча освіта дозволила Чикаленко-Келлер не лише вести педагогічну й перекладацьку діяльність, а й вступити на державну службу Української Народної Республіки. Зокрема, увага зосереджена на приході Ганни на дипломатичну службу у складі української місії у Швейцарії, на її посадах і обов'язках, участі у роботі Міжнародного конгресу Союзу для виборчих прав жінок, що відбувся 6–12 червня 1920 р. у Женеві. Він відкрив нові можливості для нових знайомств, подальших комунікацій та інформування лідерів жіночого руху про українське питання. Поряд з дипломатичною службою, Ганна займалася громадською роботою й стала однією з ініціаторок заснування в Кам'янці-Подільському Української жіночої національної ради, її секретаркою та автором статуту. У статті відображено активність Ганни Чикаленко-Келлер під час її емігрантського періоду, зокрема, у заходах Українського жіночого клубу Женеві, зборах Міжнародного Дорадчого комітету при Високому Комісарі Ліги Націй, Світового союзу українок, до якого вона вступила у 1934-му році й очолила його комітет зовнішніх зв'язків. У статті досліджено об'ємну перекладацьку та наукову діяльність Ганни, якою вона займалася протягом практично усього свого життя

Ключові слова: дипломатична місія, Швейцарія, міжнародний конгрес, М. Василько, прес-бюро, міжнародний жіночий рух

Життя Ганни Чикаленко-Келлер (дів. прізвище: *Чикаленко*, 1884–1964) поділено на три нерівномірні за часом частини – закордонну, українську та емігрантську. Однак за своїм змістовним наповненням вони схожі: перша була періодом формування особистості і отримання європейської освіти заради повернення додому і застосування набутих знань в Україні, дві інші присвячені боротьбі за незалежність України, а всі разом за емоційним – наповнені любов'ю до батьківщини. Співробітниця дипломатичної служби доби Визвольних змагань українсько-го народу, громадська й державна діячка на еміграції, перекладачка, публіцистка, викладачка, бібліотекарка, активна учасниця міжнародного жіночого руху 1920–1930-х рр., популяризаторка українського

питання на європейському та світовому рівнях, Ганна Чикаленко походила з відомої української родини Чикаленків: Євгена Харламповича (1861–1929) та Марії Вікторівни (у дівочтві – Садик, 1863–1933?). Батько був громадсько-політичним і культурним діячем, благодійником, засновником і видавцем перших щоденних українських газет Наддніпрянщини «Громадська Думка» (1906) і «Рада» (1906–1914), публіцистом, написав мемуари з історії України та популярні брошури з питань сільського господарства, належав до ініціаторів скликання Центральної Ради (рис. 1). Активно займалася громадською діяльністю і мати – засновниця Жіночої громади у Києві, підтримувала усі ініціативи й українські заходи чоловіка, Є. Чикаленка.

Стаття надійшла: 10.08.2021, Доопрацьовано: 15.09.2021, Схвалено до друку: 15.10.2021

Рекомендоване цитування:

Матяш І., Старовойтенко І. Ганна Чикаленко-Келлер: перша українська жінка-дипломат – учасниця міжнародного форуму. *Зовнішні справи*. 2021. Т. 31, № 5. С. 74–81.

**Відповідальний автор*

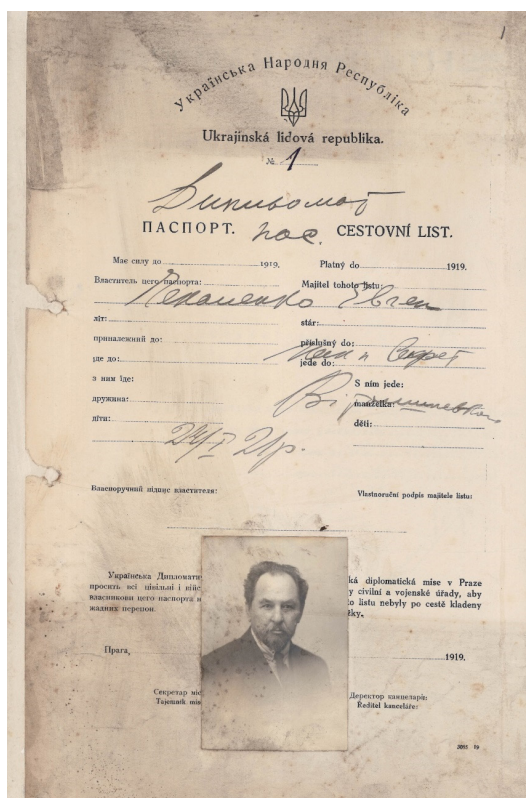

Рисунок 1. Дипломатичний паспорт громадсько-політичного й культурного діяча, батька Ганни Чикаленко, Євгена Чикаленка

Народилася Ганна 11 жовтня 1884 р. у с. Перешори (тоді – Ананьївського повіту, Херсонської губернії, нині – Подільський район, Одеської області). До шкільного віку проживала в родинному маєтку. У 1894 р. Чикаленки переїхали до Одеси, щоб дати дітям освіту (на той час у родині було троє дітей шкільного віку). Ганну віддали навчатись до Одеської приватної дівочої гімназії С. Віденської. Серед її вчителів були педагоги з українськими поглядами: викладач історії Л. Смоленський, російської мови й літератури – К. Іващенко, фізики – Х. Милицицький, етнограф Х. Ящуржинський. Деякі з них були членами Одеської української громади, виразниками ліберальних настроїв. У шкільні роки великий вплив на Ганну мав батько, який тоді долучився до громадського життя, вступив до Одеської української громади. Є. Чикаленко заохочував Ганну читати українські твори, приятелювати з однокласницями з українських родин, передплачував дітям український журнал «Дзвінок» (Львів), а згодом дозволяв читати й місячники «Зоря» та «Літературно-науковий вісник».

Після гімназії Ганна продовжила навчання за кордоном: спочатку студіювала природо-знавство в Лозаннському університеті. Швейцарія тоді була надзвичайно популярною серед молоді Російської імперії. Навчальний курс дівчина закінчила з високими результатами: отримала звання бакалавра природознавства та посвідку про її практику (два семестри) асистенткою біології в університеті. Вона була ознакою здібності та успішного навчання випускниці. Далі Ганна стала слухачкою літературно-історично-філософських студій у

Парижі, вивчала літературу й філософію у Шотландії, закінчила Единбурзький університет з дипломом «Master of Arts». Закордонна освіта сприяла досконалому вивченню Ганною іноземних мов, що згодом стало в нагоді під час працевлаштування в Києві. У роки навчання в Единбурзі Ганна перекладала з французької та англійської мов на українську твори європейських авторів, отримала перший досвід в жанрі публіцистики: надрукувала в українській газеті «Рада» ґрунтовні статті про національний рух в Ірландії та Шотландії.

У 1912 р. дівчина вийшла заміж за Зигмунда Георга Келлера, згодом відомого німецького мовознавця, який також тоді навчався в Единбурзькому університеті. На початку Першої світової війни подружжя перебувало в маєтку Є. Чикаленка, с. Кононівці (тоді – Полтавська губернія, Пирятинський повіт, нині – Черкаська область, Драбівський район), і російська влада вислала його до Пермської губернії, висловивши Зигмундові підозру у шпигунстві на користь Німеччини. В Україну Келлери повернулись в 1917 р. Маючи фах вчителя іноземних мов, географії та природознавства, історії та історії західної літератури, Ганна сподівалася знайти педагогічну посаду. У 1918 р. вона почала працювати викладачем французької мови в українсько-російській гімназії Борисполя.

Однак невдовзі досконале володіння іноземними мовами та перекладацькі здібності привели Ганну на державну службу Української Народної Республіки. Вона перекладала з української мови на французьку та англійську державні документи, в основному для іноземних

журналістів, які висвітлювали події в УНР. А з приходом до влади Гетьмана Павла Скоропадського вона отримала запрошення від Євмена Лукасевича, спорядженого урядом до Швейцарії для організації в Берні дипломатичного представництва Української Держави, долучитися до штату дипмісії [1]. Галичанин за походженням, він був відомим громадським діячем, заступником голови Всеукраїнської спілки лікарів, належав до організаторів медично-санітарної служби УНР та Українського Комітету Червоного Хреста, редагував часопис «Українські медичні вісті», упродовж січня – квітня 1918 р. очолював Департамент охорони здоров'я – перший державний орган УНР у сфері медицини. Призначення відомого лікаря на дипломатичну посаду пояснювалося тим, що він здобував освіту в Цюриху та мав у Швейцарії широке коло контактів. Враховувалася також

співпраця Є. Лукасевича як одного з керівників УЧХ із Міжнародним комітетом Червоного Хреста в Женеві. Швейцарська освіта і досконале знання Ганною Чикаленко-Келлер іноземних мов, особисте знайомство Є. Лукасевича з її батьком Є. Чикаленком були переконливими аргументами для отримання Ганною дипломатичної посади.

Закон про заснування посольства 2-го розряду Української Держави в Швейцарії Рада Міністрів ухвалила 10 жовтня 1918 р., заклавши правове підґрунтя для українсько-швейцарської співпраці й донині (рис. 2). «Представництво в Швейцарії, де сходилися нитки міжнародних зносин, де можна було зустрітися з представниками Entente'и, малодля нас дуже велике значення», – писав згодом Д. Дорошенко [2].

Рисуюнок 2. Сучасне дипломатичне представництво України в Швейцарії (м. Берн)

Штат місії формувалася до кінця жовтня. До нього, відповідно до наказу МЗС, увійшли генеральний хорунжий Левко (Леонтій) Дроздовський як військовий агент при посольстві Української Держави [3], Апостол Миколаїв – драгоман, Віктор Якубовський – секретар посольства, Юрій Білець – дипломатичний кур'єр, позаштатний урядовець – Олександр Ван дер Брігена, з 10 жовтня без платні було призначено живописця Сергія Мако [4]. Решту персоналу призначив безпосередньо посол. Наказом № 1 від 31 жовтня 1918 р. до штатного складу посольства було прийнято урядовцями Ганну Келлер-Чикаленко, Марію Захарченко та Миколу Захарченка із заробітною платою 500 франків на місяць,

починаючи з 15 жовтня [5] (рис. 3). На активність, компетентність, зв'язки Ганни Келлер-Чикаленко покладалась великі сподівання. Серед її повноважень були переклади на іноземні мови матеріалів про Україну для реалізації одного з основних завдань посольства, що полягало у формуванні позитивного іміджу Української Держави серед швейцарців. 2 листопада Євмен Лукасевич був де-факто визнаний українським представником у Швейцарії, а дипломатичне представництво – «офіційною місією». В Берні Г. Чикаленко проживала поряд з братом О. Шульгина – Миколою. Та представляти гетьманський уряд посольству довелося недовго.

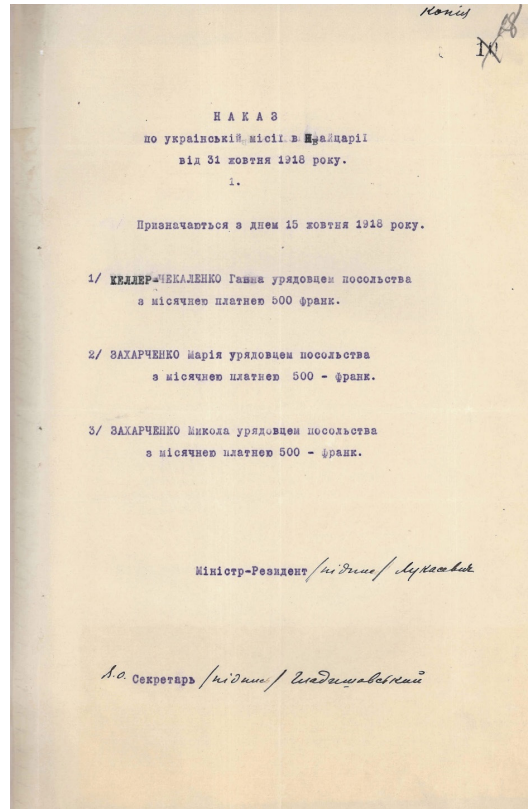

Рисунок 3. Наказ про прийняття Ганни Чикаленко-Келлер до штатного складу посольства Української Держави в Швейцарії

Наказом Директорії від 24 січня 1919 р. посольство було переіменовано на Надзвичайну дипломатичну місію УНР в Швейцарії з наданням статусу посольства

першого розряду, а Євмена Лукасевича перезатверджено на посаді глави місії (рис. 4).

Рисунок 4. Надзвичайна дипломатична місія УНР у Швейцарії

Примітки: сидять зліва направо: Ганна Келлер-Чикаленко, Ірена Добродієва, Євмен Лукасевич, Марія Захарченко, Олександр Гладішевський; стоять зліва направо: Всеволод Соколовський, Дмитро Андрієвський, Левко Дроздовський, невідомий

В штаті дипустанови, окрім очільника, залишалося 9 співробітників (радник Є. Сокович, що очолював консульський відділ, старші секретарі О. Гладишовський, О. Ван дер Бріген і В. Якубовський, драгоман Г. Чикаленко-Келлер, старші канцеляристи Д. Андрієвський та В. Соколовський, бухгалтер М. Захарченко, молодший канцелярист М. Шульгин та два позаштатних працівники (Оксана Косач-Шимановська, сестра Лесі Українки, музикантка і викладачка французької мови, яка працювала в Швейцарії перекладачем ще в Російській царській дипломатичній місії, та Іванна, дружина О. Гладишовського) [6]. В цей час до Швейцарії прибула Л. Шишманова-Драгоманова. Посол Болгарського Царства в УНР Іван Шишманов відправив туди дружину на деякий час, залишившись для погодження службових питань у Вінниці, куди іноземні представники виїхали разом з українськими державними органами із захопленого більшовиками Києва. Донька М. Драгоманова також поселилася неподалік помешкання Г. Чикаленко-Келлер, що сприяло їхньому спілкуванню в Швейцарії. Саме Л. Шишманова-Драгоманова залучила Г. Чикаленко-Келлер до міжнародної співпраці жінок, зокрема до діяльності в складі Міжнародної жіночої ліги миру і свободи [7].

Цінним поповненням штату місії стало прибуття до Берну Дмитра Донцова. Він виїхав у складі української делегації на Паризьку мирну конференцію, однак затримався в Відні аж до виходу наказу про повернення членів місії, які не доїхали до місця призначення. Там отримав телеграму від Є. Лукасевича з пропозицією очолити пресове бюро НДМ УНР у Швейцарії. До складу прес-бюро було переведено Ганну Чикаленко-Келлер.

Загалом штат новоствореного пресового бюро склали чотири співробітники. Окрім керівника і Ганни Чикаленко, котра не лише перекладала, а й готувала тексти з заробітною платнею 600 фр. на місяць, дві швейцарки-друкарки з заробітною 550 фр.

11 липня 1919 р. у Берні з'явився новий очільник української місії – Микола Василько. Вже за десять днів він вручив вірчі грамоти міністру-президенту Швейцарії Ф. Калондеру та подякував йому від імені С. Петлюри за прихильність Швейцарії до українців і гостинність для «працівників розумової праці», наголосивши, що насамперед це «зобов'язує його нічого не робити всупереч намірам уряду Швейцарії» [8].

Після зміни керівника диппредставництва написав заяву про звільнення драгоман Апостол Миколаїв. Відтак Ганна Чикаленко-Келлер залишилася єдиним перекладачем місії, формально працюючи у складі прес-бюро. Новий посол вважав за необхідне її та Микола Шульгина і Всеволода Соколовського залишити на займаних посадах.

У жовтні 1919 р. місія організувала гастролі у Швейцарії Української Республіканської Капели під керівництвом Олександра Кошиця (рис. 5). Дізнавшись, що, перебуваючи в Відні, капела довго не могла отримати візи до Франції, М. Василько забезпечив українським артистам візи до Швейцарії. Вже 10 жовтня 1919 р. у залі базельського «Stadt Casino» відбувся перший концерт капели. На ньому були присутні всі члени української дипмісії. До 1 лис-топада українська пісня лунала в Берні, Цюріху, Женеві й Лозанні [9]. Мистецький захід як-найкраще демонстрував культуру України та відкривав її світу. З Берна артисти виїхали до Франції.

Рисунок 5. Українська Республіканська Капела в Берні з головою дипломатичної місії УНР у Швейцарії Миколою Васильком, 21 жовтня 1919 р.

Та вже 15 листопада 1919 р. Директорія УНР ухвалила рішення про скорочення штатів дипломатичних представництв та видатків на їх утримання. В швейцарській місії з 1 грудня мали залишитися 7 штатних співробітників (голова, радник, секретар, аташе, бухгалтер, старший та молодший урядовець) [10]. Проте прилюдно урочисту обіцянку про службу УНР та її Верховній владі 26 листопада склали всі співробітники місії, серед них і драгоман Ганна Чикаленко-Келлер [11]. Поряд з дипломатичною службою, вона займалася громадською роботою й стала однією з ініціаторок заснування в Кам'янці-Подільському Української жіночої національної ради, її секретаркою та автором статуту. Кінцевою метою заснованої ради було здобуття незалежності української нації через співпрацю з міжнародними жіночими організаціями.

Початок 1920 року був невтішним для усвідомлення перспектив диппредставництва. Фінансування місії відбувалося фактично за рахунок посла. Тоді ж повноваження М. Василька були поширені на Німеччину та Італію з зобов'язанням надавати допомогу надзвичайній дипломатичній місії в Угорщині. В його руках зосередилося фінансування дипломатичних представництв. Однак напружена праця М. Василька позначилася на його здоров'ї: у нього почала розвиватися важка форма астми. Він змушений був вдатися до скорочення штату й видатків на заробітну плату практично вдвічі. Пресбюро скорочувалося до однієї посади Ганни Чикаленко, оскільки Д. Донцов принципово не погоджувався на скорочення його утримання. До середини 1920 р. становище місії було дуже непевним. Про це Ганна писала батькові, Є. Чикаленкові 30 травня 1920 р. Зокрема, у її листі читаємо: «Наша місія живе з місяця на місяць, і кожен раз лякають тим, що востаннє дають платню, досить неприємна така непевність, бо якби толком сказали, що закриють за браком коштів то знав би, що робить» [12]. Вона залишалася в штаті диппредставництва, оскільки М. Василько високо її цінував як освічену і виховану жінку європейського рівня та поважав рідинне походження.

У таких умовах місія використовувала всі можливості та майданчики для пропаганди української ідеї. Проведення в Швейцарії різноманітних міжнародних заходів сприяло реалізації цього завдання. Важливою подією став зокрема виступ співробітниці місії Ганни Чикаленко-Келлер на Міжнародному конгресі Союзу для виборчих прав жінок, що відбувся 6–12 червня 1920 р. у Женеві. Її телеграмою уповноважив на це уряд і Союз українок у Львові. Але через труднощі поштової комунікації обидві телеграми спізнилися. На перешкоді участі було й те, що досі українські організації не входили до Міжнародного союзу жінок. Попри всі формальні перешкоди Ганна Чикаленко-Келлер була прийнята як делегатка «братньої організації», тобто без права вирішального голосу, але з можливістю виступу з заявою англійською мовою на пленарному засіданні конгресу 7 червня. Вона стала першою українською жінкою, яка виголосила доповідь англійською мовою на заході такого рівня, висвітливши становище жінки в Україні,

участь жінок у державному управлінні та парламентських і муніципальних виборах [13]. Вона також брала участь у засіданні секції, де об'єдналися жінки з країн, де жінки мають виборче право: Великої Британії, Австралії, Канади, Нової Зеландії, Данії, Ісландії, Швеції, Фінляндії, Нідерландів, Німеччини і України. Українською представницею було заявлено бажання Союзу українок вступити в Міжнародний союз і взяти участь у наступному конгресі в Парижі в 1922 р. [13]. 8–13 вересня 1920 р. Ганна провела на конгресі чимало інформаційну роботу, познайомилася із відомими учасницями міжнародного жіночого руху, провела важливі візити, заклала чимало нових знайомств. Вона зізнавалася, що їй тоді дуже допомогла з участю у конгресі Л. Шишманова-Драгоманова та добре володіння англійською мовою. Ганна надавала велике значення подібним заходам для популяризації інформації про Україну, бо писала у листі до батька: «Що не казати, але інформаційна робота наших місій в пресі і в загальному освідомленні про Україну зробила великий крок наперед. [...] те, що записано в історію нашого народу за цих 3 роки, не можна буде викреслити, і слідуючим по-колінням значно легше буде боротись, не дивлячись на руїну економічну і, може, і політичне фіаско» [12].

Ганна Чикаленко-Келлер виступила на Конференції Інтернаціональної ради жінок у Християнії. Завдяки її зусиллям, Українська Національна рада жінок була прийнята до Міжнародної ради й отримала 12 місць на конференції. На міжнародних заходах дипломатка встановлювала контакти з відомими учасницями світового жіночого руху, у виступах пропагувала українське питання, знайомила світову громадськість з національними організаціями за кордоном, становищем українців Галичини, українсько-польськими взаєминами.

Наприкінці вересня 1920 р. Ганну Чикаленко-Келлер посол Василько перевів до Посольства в Берліні, де посаду радника отримав її батько [14].

В Німеччині вона продовжила займатися громадською діяльністю: взяла участь у Міжнародному жіночому конгресі в Копенгагені (20–28 травня 1924 р.), як представниця Української жіночої ради, долучилася до створення Товариства оборони прав української жінки, ініціювала створення Українського товариства жінок з вищою освітою у Львові, зареєстрованого у жовтні 1924 р., була делегаткою конгресу Міжнародної жіночої ради у Вашингтоні (травень, 1925 р.). Як писав часопис «Наше життя» (Нью-Йорк), на конгресі Ганна Чикаленко-Келлер усіляко сприяла об'єднанню існуючих жіночих товариств у США у Союз Українок Америки.

У кінці 1920-х рр. Ганна Чикаленко-Келлер повернулася в Женеву і активно співпрацювала з міжнародними організаціями при Лізі Націй: зокрема, з Унією Товариств для Ліги Націй. Брала участь і в заходах Українського клубу Женеві (найстарішої української емігрантської організації), зокрема у відзначенні 35-ліття смерті М. Драгоманова (1930), Шевченківських роковин, тощо. Багаторазово зверталася до благодійних і християнських організацій для пошуку матеріальної підтримки українцям: студентам, хворим, неповнолітнім,

тим, хто опинився у складних життєвих обставинах. 17 березня 1930 р. Ганна Чикаленко-Келлер взяла участь у зборах Міжнародного Дорадчого комітету при Високому Комісарі Ліги Націй, представляла український Допомоговий комітет у Румунії. До Дорадчого комітету входили представники емігрантських організацій та благодійних установ. Разом з іншими українськими емігрантами, Ганна інформувала міжнародні організації в Женеві про становище радянської України: репресії більшовицької влади проти релігійних та культурних діячів, процес СВУ, трагедію голоду 1932–1933 рр., збирала підписи під протестами міжнародної спільноти та друкувала їх у пресі. Мала контакти у Женеві з Інтернаціональним союзом допомоги дітям, Міжнародним бюро праці, Міжнародною комісією у справах біженців для допомоги українським емігрантам. У 1930 р. листувалась із письменником Р. Ролланом у справі пом'якшення вироків українцям, засудженим у справі СВУ, клопоталась їх висланням за кордон.

1934 року Ганна Чикаленко-Келлер стала членкинею Світового союзу українок, очолила його комітет зовнішніх зв'язків. Як делегатка жіночого Конгресу у Станіславові (червень, 1934 р.), вона виступила із доповіддю про правове становище жінок у Західній Європі та складні взаємини між феміністичним рухом і демократією. Невтомна громадська діячка, вона порушувала актуальні питання жіночого руху і на сторінках популярних часописів для жіноцтва: «Жінка», «Жіноча доля», «Наше життя». Знайомила читачів зі станом міжнародного жіночого руху, його формами та кращими традиціями, писала про письменниць світового значення, подавала огляди їхніх творів. Стала співавтором

багатомовної брошури «До жінок культурного світу». У 1929–1930-х рр. Ганна Чикаленко-Келлер відновила перекладацьку працю: з англійської мови на українську переклала твори В. Ейтса (1917), Дж. Веллса, Г. Честертона (1928), В. Каталя (1929), А. Беннета (1930), Д. Голсуорсі (1930), Д. Решеля (1932) та ін., друкувала переклади в ЛНВ (Львів). Для часопису підготувала й кілька літературознавчих статей про каталонське літературне відродження та творчість В. Шекспіра. У роки Другої світової війни з української мови на англійську перекладає «Історію України» Д. Дорошенка, згодом видану українцями Канади з передмовою професора Дж. Сімпсона.

У 1931–1949 рр. вона проживала в старовинному німецькому місті Тюбінгені й працювала у бібліотеці Тюбінгенського університету Еберхарда Карла, виявила там один з двох відомих першодруків Ю. Дрогобича. Мала власний будинок з видом на гори та річку. Останні 10 років життя тяжко хворіла, за нею доглядали племінниця чоловіка та спеціальна сестра, яка вивозила хвору на прогулянки та забезпечувала усім необхідним. Майже щоденно Ганну провідували її колеги – професори Тюбінгенського університету та студенти. Ще в 1950-ті роки жінка продовжувала працювати: писала наукові праці (на той час володіла лише лівою рукою), досконало вивчала мови. За життя Ганна накопичила чималий власний архів та збері-гала архів батька. Обидва архіви Ганна передала П. Феденку, історику й видавцю, який в той час проживав у Німеччині. На початку 1960-х рр. П. Феденко передав їх у Музей-Архів ім. Д. Антоновича Української вільної академії наук у Нью-Йорку, де вони зберігаються і донині.

Список використаних джерел

- [1] Матяш І. Українсько-швейцарські відносини в 1918–1926 рр.: особливості дипломатичної присутності. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 94–106.
- [2] Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки): науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2007. С. 273.
- [3] ЦДАВО України. Ф. 3766. Оп. 1. Спр. 124. Арк. 13.
- [4] ЦДАВО України. Ф. 3766. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 100, 106.
- [5] ЦДАВО України. Ф. 3766. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 18.
- [6] ЦДАВО України. Ф. 4211. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 4.
- [7] Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939. Київ: Либідь, 1995. 309 с.
- [8] ЦДАВО України. Ф. 4211. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 35.
- [9] ЦДАВО України. Ф. 3965. Оп. 2. Спр. 46. Арк. 7–10.
- [10] ЦДАВО України. Ф. 3512. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 11.
- [11] ЦДАВО України. Ф. 4211. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 23.
- [12] Чикаленко Є. Щоденник (1919–1920). Київ: Темпора, 2011. С. 371.
- [13] ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 369. Арк. 9–11.
- [14] Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918–1922): документи і матеріали / упоряд. В. Даниленка, Н. Кривець. Київ: Смолоскип, 2012. 323 с.

Referenses

- [1] Matiash, I. (2020). Ukrainian-Swiss relations 1918-1926: Diplomatic presence features. *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, 2, 94-106.
- [2] Doroshenko, D. (2007). *My memories of the recent past (1914-1920): Popular science edition*. Kyiv: Tempora.
- [3] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 3766. Description 1. File 124. Sheet 13.
- [4] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 3766. Description 1. File 2. Sheet 100, 106.

- [5] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 3766. Description 1. File 2. Sheet 18.
- [6] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 4211. Description 1. File 25. Sheet 4.
- [7] Bohachevska-Khomiak, M. (1995). *White on white. Women in the public life of Ukraine. 1884-1939*. Kyiv: Lybid.
- [8] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 4211. Description 1. File 25. Sheet 35.
- [9] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 3965. Description 2. File 46. Sheet 7-10.
- [10] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 3512. Description 2. File 5. Sheet 11.
- [11] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 4211. Description 1. File 20. Sheet 23.
- [12] Chykalenko, Ye. (2011). *Diary (1919-1920)*. Kyiv: Tempora.
- [13] Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Fund 3696. Description 2. File 369. Sheet 9-11.
- [14] Danylenko, V., & Kryvets, N. (Eds.). (2012). *Ukrainian diplomatic missions in Germany (1918-1922): Documents and materials*. Kyiv: Smoloskyp.

Iryna Matiash

*Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine
01001, 4 Mykhailo Hrushevskiy Str., Kyiv, Ukraine*

Inna Starovoitenko

*Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies named after M.S. Hrushevsky
01001, 4 Trokhsvyatytelska Str., Kyiv, Ukraine*

Hanna Chykalenko-Keller: The First Ukrainian Woman-Diplomat – Participant of the International Forum

Abstract. The article for the first time reflects the diplomatic activity of Hanna Chykalenko-Keller (1884-1964) – women with European education, translator, publicist, member of the international women’s movement, presenter of information about Ukraine at many European and world forums 1920-1930’s. Three stages of Hanna Chykalenko-Keller’s life have been studied - Ukrainian, foreign and emigrant. The decisive role of the Chikalenko family and Anna’s teachers in the formation of her worldviews and active life position was noted. It is emphasized that the brilliant education received in various educational institutions allowed Chikalenko-Keller not only to conduct pedagogical and translation activities, but also to enter the civil service of the Ukrainian People’s Republic. In particular, attention is focused on Hanna’s coming in the diplomatic service as part of the Ukrainian mission in Switzerland, her positions and responsibilities, participation in the International Congress of the Union for Women’s Suffrage, held June 6-12, 1920 in Geneva. He opened new opportunities for new acquaintanceships, further communications and informing the leaders of the women’s movement about the Ukrainian issue. Along with the diplomatic service, Anna was engaged in public work and became one of the initiators of the establishment of the Ukrainian Women’s National Council in Kamianets-Podilskyi, its secretary and author of the statute. The article reflects the activity of Anna Chikalenko-Keller during her emigrant period, in particular, in the events of the Ukrainian Women’s Club of Geneva, the meeting of the International Advisory Committee to the High Commissioner of the League of Nations, the World Union of Ukrainian Women, which she joined in 1934 and headed its committee external relations. The article examines Anna’s extensive translation and research activities, which she has been involved in for most of her life

Keywords: diplomatic mission, Switzerland, international congress, M. Vasilko, press bureau, international women's movement